

P R E D G O V O R

Kazna lišenja slobode ima višestruki kriminalno-politički značaj. Ona je propisana, samostalno ili u alternaciji sa nekom drugom kaznom, za najveći broj krivičnih dela. Reč je i o najčešće izricanoj krivičnoj sankciji; statistički podaci pokazuju da u najvećem broju zemalja skoro dve trećine izrečenih krivičnih sankcija su bezuslovne ili uslovne kazne lišenja slobode. U postupku resocijalizacije učinilaca krivičnih dela od posebnog je značaja faza institucionalnog tretmana, a izvršenje kazni lišenja slobode upravo se zasniva na ovakvom tretmanu, u kome primaran značaj imaju opšte i profesionalno obrazovanje osuđenih, razvijanje radnih navika, izgrađivanje moralnih vrednosti, razvijanje osećanja lične odgovornosti i dr. Sve to ukazuje na poseban društveni i kriminalno-politički značaj ove sankcije u ostvarenju savremenih ciljeva politike suzbijanja kriminaliteta — zaštiti društva od društveno-opasnih delatnosti pojedinaca i popravljanju učinilaca krivičnih dela. Iz toga proizlazi opravdanost i korisnost proučavanja kazne lišenja slobode. Mada je reč o relativno »staroj« sankciji kojoj su društvene nauke, a posebno krivičnopravne, i dosada posvećivale puno pažnje, ona i danas izaziva živo interesovanje naučne misli; preispituje se njena opravdanost, kritički se analiziraju rešenja u pogledu njenog minimalnog i maksimalnog trajanja (problem suviše kratkih i suviše dugih kazni), uvode se sankcije čija je svrha da zamene ovu kaznu odnosno da se zatvorski tretman, zbog niza mogućih štetnih posledica, zameni određenim tretmanom na slobodi, a posebna pažnja se posvećuje problemima koji se javljaju u vezi sa izvršenjem ove kazne.

U kontekstu ovih pitanja treba posmatrati i ceniti rad dr Vjekoslava Vidovića; on je posvećen temi čija je obrada društveno i naučno nesumnjivo opravdana. Posmatrani problemi svestrano su analizirani, uz bogato korišćenje domaće i strane literature i komparativnom analizom zakonodavnih rešenja pojedinih država. Zauzeti stavovi su racionalni, a sugerirana rešenja realna i u skladu sa našim društvenim potrebama i mogućnostima kao i vladajućim teoretskim koncepcijama o ovoj kazni. U tom smislu rad predstavlja odgovarajući doprinos našoj krivičnopravnoj i penološkoj teoriji, a

može korisno poslužiti i onima koji se interesuju praktičnim problemima u vezi sa izvršenjem ove kazne.

Za istoričare krivičnog prava, a posebno one koji se bave istorijom kazne, interesantna su izlaganja u prvom delu ovog rada, koja se odnose na nastanak i istorijski razvoj kazne lišenja slobode. To nije, međutim, hronološki prikaz lišavanja slobode i njegovog transformisanja u kaznu kroz pojedine epohe u razvoju društva, već pre svega sociološka analiza nastanka i razvoja kazne lišenja slobode, sa uočavanjem onih društveno-ekonomskih i političkih okolnosti koje su uticale na razvoj krivičnog prava uopšte, pa i na razvoj ove kazne. Ova analiza razvoja regulisanja kazne lišenja slobode vršena je i povezano sa razvojem teoretskih koncepcija i zakonodavnih rešenja o ciljevima kazne. To je i razumljivo ako se ima u vidu da je odavno prevaziđeno shvatanje kazne kao retributivne odmazde za izvršeno krivično delo; ona danas predstavlja jednu od mera društvenog reagovanja na kriminalitet, čijom se primenom ostvaruju društveno korisni ciljevi kriminalne politike. Stoga se i transformacije ove krivične sankcije tokom društvenog razvoja mogu shvatiti samo ako se posmatraju u korelaciji sa razvojem ideja o svrsi kažnjavanja.

Kazna lišenja slobode je danas najčešće primenjivana krivična sankcija. Ona je međutim daleko od toga da predstavlja najefikasniju i najsavršeniju društvenu meru u borbi protiv kriminaliteta. Kao i svaka druga sankcija, pa i više od nekih drugih sankcija, ona je nehumana mera, jer se njenom primenom zadire u jednu od elementarnih ljudskih sloboda — slobodu kretanja. Ona je i u suprotnosti sa osnovnim ciljem koji se želi postići njenim izvršenjem — resocijalizacijom učinilaca krivičnog dela, jer se osposobljavanje osuđenih da na slobodi vode društvenokoristan život vrši u zatvorskim uslovima lišenja slobode. S toga se ovoj kazni stavlja niz prigovora, a nisu retki ni zahtevi za njeno ukidanje, o čemu se govori u drugom delu ovog rada. Reč je međutim o sankciji čija je primena još neophodna na savremenom stepenu društvenog razvoja. Izjašnjavajući se u prilog postojanja ove sankcije dr Vidović pravilno rezonuje da »kritičke primedbe koje se upućuju na njen račun su manje ili više osnovane. Ne može se poricati da ova kazna boluje od određenih konstitucionalnih slabosti koje su dobro poznate. Međutim, takođe treba istaći da većina prigovora koji se upućuju zatvorskoj kazni mogu biti upućeni i svakoj drugoj kazni koju društvo koristi danas u suzbijanju kriminaliteta. Prema tome, ne može se postavljati pitanje da li je kazna lišenja slobode dobra ili loša, već da li je ona neophodna savremenoj kriminalnoj politici u ostvarivanju njene društvene funkcije«.

Osnovni problemi koji se danas postavljaju u krivičnom zakonodavstvu i u teoriji krivičnog prava u vezi sa kaz-

nom lišenja slobode (jedna ili više kazni lišenja slobode, izricanje ove kazne u određenom ili relativno neodređenom trajanju, problem kratkih kazni lišenja slobode i dr.) razmatrani su u trećem delu ovoga rada. Na njih se nadovezuju i razmatranja o mogućoj zameni kazne lišenja slobode, naročito one kratkog trajanja, sa drugim sankcijama koje ne obuhvataju lišavanje slobode, kao što su uslovna osuda, novčana kazna, sudska opomena i dr. (četvrti deo rada). U njihovoj analizi autor ispoljava dobro poznavanje savremenih krivičnopravnih i penoloških strujanja u ovoj oblasti, spretno se koristi rešenjima u uporednom krivičnom zakonodavstvu, a predlozi koje čini de lege ferenda su konstruktivni. Izjašnjavajući se u prilog ograničavanja primene kazne lišenja slobode i njene zamene sa drugim sankcijama, on međutim sasvim opravdano preporučuje trezvenost i postupnost u tom pogledu, kako se ne bi dovelo u pitanje efikasnost kaznenog sistema. »Pravilna aplikacija surogata kazne lišenja slobode može se postići samo ako se u svakom pojedinom slučaju svestrano sagledaju svi aspekti relevantni za donošenje ispravne, pravilne i efikasne odluke. Mora se voditi računa, s jedne strane, o nastojanju da se kazna lišenja slobode ograniči na slučajeve za koje je ona neizbežna, a s druge strane, da se pronalaze i primenjuju novi odgovarajući supstituti kazne, čijom se primenom takođe mogu uspešno ostvariti ciljevi savremene kriminalne politike.«

Završni delovi ovoga rada posvećeni su maloletničkom zatvoru kao specifičnoj kazni lišenja slobode i nekim problemima penitencijarnog karaktera (posledice zatvorske izolacije, ostvarenje resocijalizacije, tipovi kaznenih ustanova u kojima se izvršava ova kazna, uslovni otpust i dr).

Preporučujući ovaj rad onima koji se teoretski ili praktično bave problemima kazne lišenja slobode, želim još jednom da istaknem korisnost njegovog publikovanja, s nadom da će to stimulativno delovati na dalju naučnu aktivnost njegovog autora.

dr Ljubiša Lazarević, profesor Pravnog
fakulteta u Beogradu